

Nina Sundbye • Ørnulf Opdahl

”Knut Hamsuns forfatterskap og hans litterære skikkelser”

“Knut Hamsuns forfatterskap og hans litterære skikkelser”

Tidligere i år ble Nordea og Nordea kunstforening forespurt om Nordea ville stille ut “Paa gjengrodde Stier – med tilbakeblikk” av Nina Sundbye og Ørnulf Opdahl” i vårt hovedkontor på Majorstuen i Oslo etter utstillingsavslutningen i Grimstad kunstforening

Siden vår utstilling ikke inngår i den nasjonale markeringen av Knut Hamsuns 150-års jubileum for hans fødsel, har vi endret utstillingens tittel til, “Knut Hamsuns forfatterskap og hans litterære skikkelser”, men Nina Sundbyes skulpturer og Ørnulf Opdahls malerier er de samme som ble vist i Grimstad. Utstillingskatalogen er også nesten identisk.

Det er vårt håp at skulpturene og maleriene vil bli til glede for mange av våre kunder og andre kunstinteresserte.

Vi takker kunstnerne og Grimstad kunstforening for at vi gis muligheten til å vise utstillingen.

Oslo 5. november 2009

Kunstnerisk hilsen
Nordea og Nordea kunstforening

Nina Sundbye og Ørnulf Opdahl: På gjengrodde Stier – med tilbakeblikk

På denne utstillingen møter vi to svært forskjellige tilnærminger til Knut Hamsun og hans diktning. Ulike kunstnerpersonligheter med hver sitt kunstneriske uttrykk gir separate strategier i forhold til utstillingen: Nina Sundbye har over en lengre periode arbeidet med Hamsuns litterære skikkelser, gestaltet dem i et tredimensjonalt medium, mens Ørnulf Opdahl har vært fascinert av fotografier av den gamle Hamsun og nærmet seg forfatteren gjennom en serie malerier. Begge kunstnerne arbeidet med Hamsun-temaer på 1980-tallet og er nå – på hver sin måte – på gjengrodde stier...

I jubileumsåret har det vært skrevet og debattert mye om Knut Hamsuns rolle i norsk kulturliv der temaet stadig er respekt og beundring for forfatteren, men fortvilelse og avsky overfor politikeren. Mange har påpekt sammenhengen mellom holdninger og temaer i forfatterskapet og hans omfavelse av Hitler og den nazistiske ideologi uten at dette er blitt et tema på denne utstillingen – annet enn indirekte. Å se Hamsun-skikkelsen for eksempel i bronse med Hitler-hilsen – ville fort ha kunnet bli en politisert kitsch-kommentar i karikert form. Sundbye ville nettopp ikke lage et portrett over dikteren, ”et monument over en landssviker ville være feil”, slik hun har hevdet, og derfor konsentrerer hun seg om enkelte av personene i hans store forfatterskap. Begge kunstnerne har valgt tilnærminger preget av ærbødighet og respekt. Opdahl ble tidlig fascinert av fotografier fra rettsaken mot Hamsun og Torkil Hansens bok om prosessen mot Hamsun. Han har fabulert rundt mennesket Hamsun som gammel i en serie intime portretter. Hamsuns behandling av språket og hans særegne fabelunivers vil sikre ham

Foto: Jan-Petter Balavoine.

en plass i norsk litteraturhistorie på tross av hans egne spådommer om at om hundre år er allting glemt...

Nina Sundbyes skulpturer viser forskjellige av Hamsuns skikkelser. Det er blitt et helt persongalleri tolket gjennom billedhuggerens arsenal av uttrykksmidler som også overlater en god del innlevelse til betrakterne. Nina Sundbye legger vekt på skikkelsenes holdning, klasse- og miljøtilhørighet, og tolker dem med utgangspunkt i tekstene og gir dem sin vri. Det dreier seg om å få frem noe av de forskjellige figurenes personlighet – slik dikteren har latt det komme frem i teksten, og tolket av kunstneren gjennom materialbruk, skikkelsenes holdninger, bevegelse, klesdrakt osv. Hun har nærmest en impresjonistisk tilnærming som betyr at formen er full av punkter som lys og skygge spiller på og som oppløser noe av formenes overflate. Hun bruker lys og skygge svært bevisst for å åpne figurene for betrakterne. De blir trukket inn i skulpturens spill av lys- og skyggevirksomheter og må

Foto: PO, Dybvik.

dikte med. Nettopp samspillet mellom lys og skygge er følsomt utnyttet fra Nina Sundbyes side i hennes tolkning av de forskjellige skikkelsene.

Hun har tidligere arbeidet med Henrik Ibsens rolleskikkelser og hatt en utstilling i Nasjonalbiblioteket i 2006 der Ibsens kvinnefigurer var temaet. Hun har også en Terje Vigen skulptur på Terje Vigen bryggen i Grimstad. Å arbeide med litterære skikkelser er ikke ukjent for Sundbye der hun også hos Hamsun har vært opptatt av kvinneskikkelsene – Victoria, Edvarda, Inger, Yliali og flere.

Den vakre overklassekvinnen Victoria har hun i tre versjoner som til sammen gir oss et inntrykk av kvinnen mange nordmenn har fått et forhold til i ung alder da de leste Victoria på skolen. Det er noe distansert og fjernt over skikkelsen slik det høver for en rik kjøpmansdatter. Hennes kjærlighet til Johannes var umulig i den tidens klassesdelte

samfunn, men som hun åpenbarer i et brev han får lese etter at hun er død. Kjærlighetshistorien er tragisk, romantisk og svært fortettet fortalt fra Hamsuns side. Sundbye lar noe av dette komme til uttrykk bl.a. i Victorias senkede, skyggelagte ansikt. Den antydende og impresjonistiske formgivningen passer kanskje ekstra godt til skikkelsen fra denne ufullendte kjærlighetshistorien.

Hovedskikkelsen fra Sult og hans begjærs objekt – den utfordrende Ylajali, er også med i Sundbyes persongalleri. Jeg personen i boka har bare noen få møter med drømmekvinnen, en tjenestepike han svermer for. Skikkelsen er blitt diskret, nærmest blygt tilstede mens den radmagre hovedpersonen virker både overspent og eksaltert. Av Hamsuns mange skikkelser er noen fra Markens grøde med.. Isak Sellanrå er så kraftfullt til stede i Nina Sundbys skulptur – hans gravide kone virker nærmest innebygget i hans kroppsvolum. Nina Sundby har levd seg inn i mange av Hamsuns skikkelser og gitt

Foto: PO, Dybvik.

dem liv i sin særegne skulpturelle form. Litterære skikkelser er blitt en egen genre i Nina Sundbyes produksjon som billedhugger.

Ørnulf Opdahl har vært fascinert av Hamsuns bøker helt siden skoledagene. Han husker enda skuespilleren O. Havrevolds sterke tolkning av Sult som gikk som opplesningsserie i radioen på midten av 1950-tallet. Utgangspunktet for hans portrettserie, var synet av en rekke portretter tatt av Hamsun under rettsaken mot ham etter krigen. Det aldersmerkede ansiktet, der han fremsto døv og stakkarslig, var samtidig preget av verdighet – med det kraftige hvite skjegget så han ut som en vismann, sier Opdahl. Andre fotografier bl.a. av Knut og Marie på Nørholm gjorde også et sterkt inntrykk. I Opdahls maleri Dikterportrett – K. H. fra 1979–80 er det nærmest noe grotesk over Hamsun skikkelsen der han står på tiltalebenken med nærmest vansiret hodet og øyne. Verket fikk en malerisk frodig og ekspressiv form som motsier noe av det stakkarslige. Hamsun skrev På gjengrodde stier nettopp på denne tiden og ga sitt litterære svar som langt fra hadde noe med svekkede åndsevner å gjøre. Tvert om. Det er en fantastisk frodig og velformulert bok.

Tidligere har Opdahl tatt for seg litterære tekster og laget bilder til det. Sist var Henrik Ibsens En folkefiende utgangspunkt for en malerisk tolkning – også vist i Grimstad kunstforening. I motsetning til Nina Sundby som ikke ville lage et portrett av Hamsun, var Opdahl interessert i den gamle Hamsuns ansikt og hode. Hans portrettserie er ikke blitt et monument, det dreier seg om svært intime formater og frie maleriske tilnærminger. Hamsun skrev også om alderdommens uverdige og groteske sider, men bevarte selv en verdighet tross forfall, rettssak og folks fordømmelse.

Foto: Jan-Petter Balavoi.

Vel er Hamsuns ansikt innhentet av tiden i mange av portrettene, men det er også blitt rom for det vakre og det melankolske i denne serien. Dypest sett er det de menneskelige sidene ved skikkelsen Opdahl har villet nærme seg. I Hamsuns ansikt ligger både tragedie og åndskraft slik Ørnulf Opdahl har tolket ham gjennom sitt ekspressive maleriske språk. Noe av den fortettede stemning som finnes i På gjengrodde stier gjenfinnes i det maleriske uttrykk i denne serien.

Holger Koefoed

NINA SUNDBYE

f. 1944 i Oslo

Utdannet ved:

Statens Kunstakademi i Oslo og Kunglia Akademien för de fria Konstnerna, Stockholm.

Utstillinger, et utvalg:

Kunstnerforbundets (store sal) 1973, 1976, 1991)
Nordisk Kunstsentrum, Helsingfors 1978
Castello Sforzesco, Milano 1986
«Ibsens kvinner», Nasjonalbiblioteket 2006
Biblioteket i Alexandria 2006
–og ellers bl.a. Stockholm, Roma, Dresden

Representert i Samtidsmuseet, Nasjonalgalleriet, Sønder-Jyllands Kunstmuseum, Oslo Kommunes Kunstsamlig, Norges Bank, og en rekke av de faste gallerier/ samlinger.

Et stort antall offentlige plasserte skulpturer, bl.a. «Per Aabel som Jean de France» ved Nationaltheateret, «Gledesspredern» –Leif Juster ved Chat Noir, Oslo, «Aasta Hansteen», Aker Brygge, Oslo

«Henrik Ibsen», utenfor Ibsenmuseet i Oslo
8 skulpturer (musikanter) på Bekkestuabroen i Bærum.

Poseidongruppen i Sandefjord.
Haugesunds store Jubileumsskulptur- «De fire vindene».

«Peer Gynt», Universitetet i Oslo
«Henrik Ibsen», Teatro Argentina, Roma
«Peer Gynt» v/Norges ambassade i Reykjavik etc

Kirkeutsmykninger,
bl.a. Stovner Kirke og Fjellhamar kirke.

Utført div. statuetter/priser for utdeling:
Hedda-statuetten, Norsk teaters ærespris.
Per Aabel- statuetten, Nationaltheaterets skuespillerpris.
Den internasjonale Ibsenprisen.
Ibsen-statuetten, for norsk dramatik.

Utført en rekke private og offentlige portrettbyster, bl.a. Statsminister Jan P. Syse, krigshelten Gregers Gram, dirigenten Mariss Jansons, ordfører Albert Nordengen, komponisten Agathe Backer Grøndahl.

Utførte i anledning Ibsen-året 2006 en 20-kroner sirkulasjonsmynt etter oppdrag fra Norges Bank.

Mottatt en rekke stipendier og priser, bl.a. Ingeborg og Per Palle Storms Ærespris 1980 Oslo Bys Kunstnerpris, 1999 Oslo Bys Kulturpris.

2007 utnevnt til Ridder, 1. klasse av St. Olavs Orden.

ØRNULF OPDAHL

f. 1944 i Ålesund

Utdannelse ved SHKS og Statens Kunstakademi
Professor ved Statens Kunstakademi 1985–1992

NOEN SEPARATUTSTILLINGER

Astrup Fearnley Museet for Moderne Kunst, Oslo 1997
Festspillutstillingen, Bergen 1998
Hatton Gallery, University of Newcastle 1999
Galleri Christian Dam, København 2000
Kunstverket, Oslo 2001
Baroniet i Rosendal, 2001
Festspillene i Nord-Norge, Harstad 2001
University Gallery, University of Northumbria, Newcastle 2001
Purdy Hicks Gallery, London 2003
Trondheim Kunstmuseum 2003
Henie Onstad kunstsenter
21. oktober 2004 – 20. februar 2005
Nordens hus, Island 2005

Peer Gynt-stevnet, Gåla: festspillutstillinger 2005
Northumbria University Gallery,
Newcastle 2005 – 2006

”Et dramatisk møte – Ørnulf Opdahl og Peder Balke” Blaafarveværket 2006

”En folkefiende” Grimstad og Skien kunstforeninger 2006

Centro cultural Correio, Rio de Janeiro, Brasil 2007

Filmfestivalen i Haugesund, festivalutstillinger, august – september 2008

REPRESENTERT BLANT ANNET HOS:

Nasjonalmuseet
Astrup Fearnley Museet for Moderne Kunst
H.M. Dronning Sonja Samling
British museum, London

Publikasjoner

Marit Lange 2006: Et dramatisk møte.
Ørnulf Opdahl og Peder Balke, Blaafarveværket, Modum
Holger Koefoed 2004: Ørnulf Opdahl.
Labyrinth Press, Oslo
H. M. Dronning Sonja: Klangbunn. Med akvareller av Ørnulf Opdahl. Labyrinth Press, Oslo
Holger Koefoed 1994: Ørnulf Opdahl.
Labyrinth Press, Oslo.
Cecilie Malm Brundtland 1997: Ørnulf Opdahl – ved havet. Labyrinth Press, Oslo.

Knut Hamsun forhold til billedkunst

Det vil antakelig være en tvilsom påstand å hevde at Knut Hamsun var i besittelse av et velbegrunnet kunstsyn – om det er billedkunst vi snakker om. Ikke desto mindre eide han etter hvert en betydelig samling kunstverk, og flere av hans omgangsvener i ulike faser av livet var aktive – og til dels svært velrenommerte – billedkunstnere.

Er det likevel mulig å se en (eller flere) linjer i hans kunstpreferanser? Og var det noen sammenheng mellom hans syn på billedkunst og hans syn på litteratur? Var det bestemte kunstmiljøer han knyttet kontakter med – eller var det heller billedkunstnere som enkeltindivider?

Et av flere mulige steder å begynne, om man vil prøve å nærme seg et svar på noen av disse spørsmålene, er et radiointervju han gav til NRKs utsendte Julius Hougen og Alf Halvor Kalmoe hjemme på Nørholm 1. nyttårsdag 1941. Der nekter han å snakke om sin diktning – men billedkunst vil han gjerne si noe om! Han innleder riktignok sine kunstbetragtninger med en unnskyldning: «Jeg har jo ingen autoritet i kunstspørsmål, hvor skulle jeg ha fått den autoriteten fra? Og deretter – kanskje

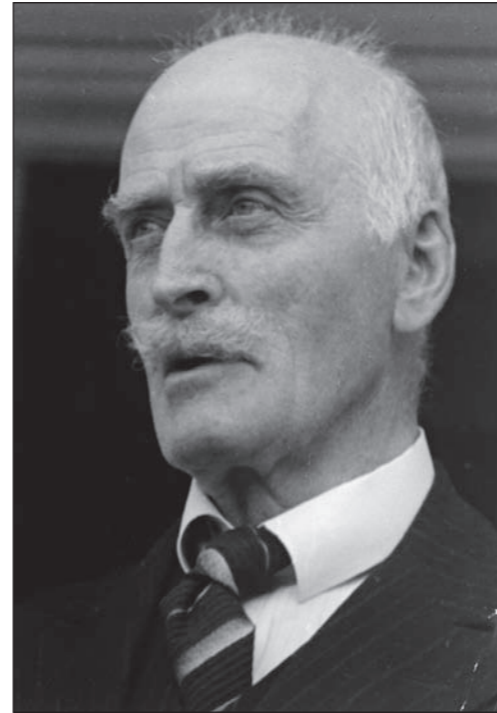

Foto: Anders Beer Wilsø. Eier: Nasjonalbiblioteket.

Knut Hamsun på Nørholm juli 1939.

for likevel å skaffe seg adgang til en slik autoritet – gir han seg til å relativisere hele problemstillingen: «Forresten – hvem har autoritet i kunstspørsmål?»

Og så svinger han piskene over samtidskunsten, som han stort sett avfeier som «kommunistisk» – men det er høyst uklart om det er kunsten som sådan eller kunstnerne han da snakker om. Det er særlig én det går ut over: «En av våre malere. Han er en stor maler, sies det og fører for hele 'ringen', hører jeg. (...) Jeg har selv i trediver år hatt et bilde av ham hengende på min vegg, men

det skriver seg fra før han ble kommunist –». Hamsun navngir ikke denne maleren, men det er nok liten tvil om at det må være Henrik Sørensen han sikter til.

I artikkelen «Litt fra Knut Hamsuns hjem» (i Arild Hamsun: Om Knut Hamsun og Nørholm, 1961) skriver kona Marie at «det er malerier på hver flekk her inne». Veggene på Nørholm var nærmest tapetsert med billedkunst. Og blant de malerne som var representert i huset, nevner Marie Hamsun nettopp Henrik Sørensen. Andre kunstnere Hamsun hadde skaffet seg bilder av, var Arne Kavli, Halfdan Strøm, Anders Svarstad, Anders Askevold, Christian Skredsvig, Christian Krogh, Ola Abrahamson, Torstein Torsteinsson, Olaf Gulbransson, Henrik Lund, Kai Fjell – og sønnen Tore Hamsun. I tillegg fantes det også en byste av Gustav Vigeland i huset – en gave til Hamsun fra kunstneren.

Flere av de representerte var Hamsuns gamle omgangsvener, så som Christian Skredsvig, Ola Abrahamson, Torstein Torsteinsson, Olaf Gulbransson – og i særlig grad Henrik Lund. Torsteinsson og Gulbransson hadde for øvrig også vært sønnen Tores lærere – i tillegg til Kai Fjell, som dessuten var søstersønn til Marie Hamsun. Betrakter man denne kunstsamlingen, kan man vel ikke se at den representerer noen bestemt «linje».

Om vi så gjør et hopp bakover i tid – nærmere bestemt til rundt 1890, så finner vi Hamsun i en krets av sørlandske kunstnere i Kristiansand. Her er han fotografert i lystig lag sammen med bl.a. malerne Olaf Isaachsen og Alfred Emil Andersen. I bakgrunnen sees at kjempeportrett, nymalt av sistnevnte: Hamsun i helfigur med krittpipe i hånden. Andersen emigrerte senere til Brasil, der han gjorde betydelig karriere som kunstner under navnet Alfredo Andersen. En tredje maler i denne Kristiansands-kretsen var Johan Martin Nielsen.

I 1890-årene pleide Hamsun også en del omgang med Edvard Munch – og han ble i den forbindelse portrettert av ham. Og her er det nok mulig å se en estetisk sammenheng mellom Hamsuns diktning og tidens eksperimentelle billedkunst. Det finnes tydelige paralleller mellom stemning og uttrykk i et maleri som «Aften paa Karl Johan» (1893–94), Hamsuns romaner fra perioden (særlig Sult, 1890) – og f.eks. Sigbjørn Obstfelders og Vilhelm Krag's lyrikk. Da Munch hadde sin store utstilling i Berlin i 1902, ble den markedsført under tittelen «Aus dem modernen Seelenleben». Og umiddelbart vekkes det assosiasjoner til Hamsuns programartikkel «Fra det ubevidste Sjæleliv» (1890).

Likevel: Det er nok vanskelig å se at Hamsun hadde noen helt bestemtevevreflekterte preferanser når det gjaldt billedkunst. Og hans egen private samling bærer et relativt tilfeldig preg. Det vi nok i hvert fall kan slå fast, er at han mislikte politisk kunst – enten det nå var snakk om billedkunst eller diktekunst. Hos den gamle Hamsun er det altså «kommunistisk» kunst som får på pukkelen. Men han hadde heller ingen sans for den «nazistiske» diktingen som det ble skrevet en del av i Norge under 2. verdenskrig (Kåre Bjørgen o.a.). Den var uleselig, mente han. Og selv produserte han ingen diktekunst mellom 1936 og 1949.

Vender vi så tilbake til Marie Hamsuns artikkel om interiøret på Nørholm, vil vi finne noen interessante karakteristikk av dikterens estetiske vurderinger – men da ikke først og fremst angående billedkunst i mer snever forstand. «Hans smak var dominert av en ordenssans som en ikke nettopp tenker seg i forbindelse med en kunstner», skriver hun, «–en avhengighet av symmetri, et hårfint øyemål overfor vinkler og linjer, en uvilje mot det tilfeldige –». Paradoksale karakteristikk av en mann som hadde brukt store deler av sitt forfatterliv til å beskrive det «uregelrette» menneskesinn! Men så er det vel nettopp paradoksene som var Knut Hamsun. Hans foretrukne stilart var empire, forteller Marie

– uttrykt bl.a. i hovedbygningen på Nørholm («som også i fullt mon var et verk av ham»).

Hamsuns kunstsinn? Noen av hans uttalelser i det allerede omtalte NRK-intervjuet kan kanskje gi oss, om ikke noen konkret beskrivelse, så i hvert fall en viss – om enn noe diffus – grunnholdning: «Jeg opererer bare med den inntrykksømhets – som jeg muligens kan være født med – støttet av en smule evne til å skue innover, skue langt». Ellers sverget han til hardt arbeid og «tidløse» basiskunnskaper:

«All kunst går i bølgegang. Det er ikke riktig å si at kunsten fornyes, at kunsten må fornyes, ellers stagnerer den. Kunsten fornyes ikke, men den endrer seg etter tiden. Ny kunst finnes overhodet ikke. Vårt siste slektsledds malere, det kan kalle seg så moderne det bare vil, det har sitt grunnlag – i alle fall for tegningen – i helleristningen. Altså – er den meget gammel. Og Pablo Picasso er enda eldre».

Oddbjørn Johannessen

Nordea kunstforening

Nordea Kunstforening er de ansattes egen kunstforening som ble stiftet i 1947 og er landets eldste og største bedriftskunstforening med over 2000 medlemmer. Foreningens formål er å øke interessen for og kjennskapet til kunst. Alle ansatte og pensjonister i Nordea Bank Norge ASA og i de heleide datterselskapene kan bli medlem.

Kunstforeningens formål søkes nådd ved bl.a. omvisning på utstillinger, temareiser, utstilling av kunstverk, foredrag og innkjøp av kunstverk til utlodning.

Nordea i kulturlivet

Nordea Bank Norge har gjennom en årrekke vært engasjert på ulike områder innen kunst og kultur. Den daværende Christiania Bank og Kreditkasse bygget opp en kunstsamling med røtter tilbake til 1800-tallet. I etterkrigstiden ble dette arbeidet systematisert og samlingen vokste. Den inneholder sentrale verker av datidens sentrale kunstnere.

Banken har siden dannelsen av Nordea i 2000 bygget opp en omfattende samling moderne samtidskunst. Store deler av denne samlingen ble i 2007 stilt ut på Henie Onstad Kunstsenter.

I 2008 etablerte banken et kulturprogram, som på en profesjonell og systematisk måte engasjerer talentfulle artister i ulike sammenhenger i arrangementer for bankens kunder og medarbeidere.

Oppbyggingen av en moderne kunstsamling og engasjement i kulturlivet forøvrig reflekterer Nordeas ønske om å fremstå som en moderne bedrift som bidrar til samfunnet, ikke bare gjennom løpende verdiskapning fra bedriften, men også gjennom støtte til kunst og kulturlivet.

Åpningstider

5. november – 11. desember 2009

Mandag – Fredag kl. 08.00 – 16.00

Lørdag 7. og søndag 8. november kl. 12.00 – 16.00

Lørdag 14. og søndag 15. november kl. 12.00 – 16.00

Nordea, Middelthunsgate 17, Majorstuen, Oslo

Nordea Bank Norge ASA
Middelthunsgate 17
Postboks 1166 Sentrum
0107 Oslo
nordea.no